

Journalisten Jon Hustad har skrevet bok om pediater og professor Ola Didrik Saugstad og sammenliknet ham med Ibsens dr. Stockmann

En legefiende?

Musikkgjetteleken *Beat for beat* er et av de mest populære programmene på NRK på fredagskvelden. En av oppgavene går ut på å gjenkjenne en melodi ut fra stemmen til bare ett av instrumentene i orkestret. Det er vrient. Selv de mest velkjente sanger blir vanskelige å identifisere når man bare hører trompeten eller trommene. Jeg tenkte på dette da jeg leste *Varsleren* av Jon Hustad (1). Boken beskriver Ola Didrik Saugstads kamp for å bringe en bestemt sak frem i offentligheten og hvordan han ble motarbeidet og tiet i hjel av så å si alle i det medisinske establishment. Saken er alvorlig – både for den involverte familien (en liten gutt på 22 måneder døde etter en omdiskutert undersøkelse) og for hele det medisinske miljø, som har fått et særdeles lite flatterende flomlys på seg i kjølvannet av utgivelsen, bl.a. på leder- og kronikkplass i *Aftenposten* og *Dagbladet* (2, 3). Det må vi tåle – hvis fremstillingen og diagnosen er rett.

Hustad legger ikke skjul på at han nesten utelukkende støtter seg på Saugstad og beklager at andre involverte ikke har villet bidra med sin versjon. Vi kan bare spekulere i hvorfor. Men det bekymrer åpenbart ikke journalisten Hustad og heller ikke assisterende generalsekretær i Norsk Redaktørforening Arne Jensen særlig mye at denne «stillferdige, men intense dokuthrilleren, hentet ut fra hjertet av et fagmiljø hvor det er få utenforstående forunt å få innsyn» (2) i hovedsak er komponert med utgangspunkt i ett instrument: Ola Didrik Saugstads egen stemme. Denne stemmen er verken falsk eller usann. Det er liten grunn til å tvile på hans oppriktighet og hvordan han opplevde situasjonen. Hans historie er i korte trekk slik: I slutten av 1980-årene ble det satt i gang et forskningsprosjekt ved Rikshospitalets barneavdeling for å undersøke syke nyfødtes lungefunksjon. Saugstad var svært skeptisk til prosjektet. Det fikk imidlertid godkjenning fra regional etisk komité. Fem år senere fikk Saugstad ved en tilfældighet kjennskap til at en liten gutt døde i forbindelse med en slik undersøkelse. Han varslet ledelsen om det han mente var sterkt kritikkverdige forhold i forbindelse med undersøkelsen. Ikke lenge etter ble han selv meldt inn for det daværende Uredelighetsutvalget av dem han hadde anklaget. År med kamper og omkamper for å bli renvasket fulgte.

Det er lett å forstå at dette har vært en betydelig belastning. Men er det en klassisk varslersak? Er Saugstad en moderne dr. Stockmann som har utfordret sine egne og talt Roma midt imot? Eller er det, selv uten bidrag fra de andre instrumentene i orkestret, mulig å høre en annen melodi, en annen historie? F.eks. ved å gå til *Tidsskriftet*. Denne alternative historien dreier seg først og fremst om heftig faglig og forskningsetisk uenighet mellom to dyktige, sterke og stridbare personer: Ola Didrik Saugstad og Dag Bratlid – begge velkjente bidragsyttere gjennom en årrekke.

For det første var altså Saugstad uenig med Bratlid med hensiktsmessigheten og det etisk forsvarlige i å gjennomføre et forskningsprosjekt om lungefunksjonsmåling hos syke nyfødte. Denne diskusjonen ble ført – tilsynelatende i full åpenhet – ved barneavdelingen ved Rikshospitalet i slutten av 1980-årene og i begynnelsen av 1990-årene. Prosjektet ble til slutt godkjent av etisk komité, men Saugstad var fortsatt uenig og mente det ikke holdt mål. Det var denne diskusjonen som blusset opp igjen da han i 1995 ble kjent med dødsfallet i 1992. Og det er denne saken som omtales som «varslersaken».

For det andre var Saugstad og Bratlid sterkt uenige i hvordan forskningsresultater skulle publiseres på en mest mulig redelig måte. Temperaturen i denne debatten var høy og ble slett ikke ført i et lukket rom, men derimot i (bl.a.) *Tidsskriftets* spalter etter at Saugstad og Bratlid (med medarbeidere) hadde publisert hver sin artikkel om surfaktant i behandlingen av neonatalt åndenødssyndrom (4, 5). I leserinnleggene la de ikke fingrene imellom (6–9). Robertson & Saugstad avsluttet sitt første innlegg med å slå fast at «Vi anser at behandlingen av disse data på flere punkter innebærer et brudd på elementær forskningsetikk» (6). Mens Bratlid & Farstad fyrte av: «Å presentere et såpass ufullstendig materiale som Saugstad har gjort, er i beste fall forskningsmessig slendrian, i verste fall noe langt verre» (7). Det var denne uenigheten som førte til at Saugstads forskning ble brakt inn for Uredelighetsutvalget.

Meningsutvekslingen fortsatte en runde til før redaksjonen i *Tidsskriftet* satte strek (8, 9). I boken hevdes det: «Etter dette fikk ikke Saugstad flere oppdrag fra Nylenna og *Tidsskriftet*» (s. 31). Hvis Hustad hadde sjekket, ville han ha oppdaget at Saugstad hadde bidratt med lederartikler, fagartikler og leserinnlegg etter denne tid. Og både Saugstad og Bratlid har fått spalteplass til å fremlegge sine vektige, men fortsatt til dels motstridende synspunkter om hva som er etisk og faglig korrekt når det gjelder forskning på barn – senest i 2004 (10, 11).

Varslerproblematikken er høyst reell og må tas på alvor. Men det er viktig å skille mellom åpenbart kriminelle (Enron-saken) og farlige (dr. Semmelweiss – og dr. Stockmann) forhold og en diskusjon om vanskelige etiske spørsmål der hva som er rett og galt ikke er innlysende. Likeså kan vi leger bli bedre til å gi og ta imot kritikk. Hans Jacob Ustvedts ord fra 1941 er stadig gyldige: «Vi leger er ofte svært vare for kritikk, vi blir lett støtt når noen prikker på oss. Den litt iltre «en garde»-stillingen røper en indre usikkerhet. (...) Vår evne til å medgi at vi ikke er ufeilbarlige, kunne utvilsomt vært større» (12). Det er derfor viktige problemstillinger Hustad berører. Bare så synd at han ikke har tatt seg tid til å skrive en bedre – og bedre dokumentert – bok.

Charlotte Haug
redaktør

Litteratur

- Hustad J. *Varsleren*. Oslo: Spartacus forlag, 2006.
- Jensen A. En moderne folkefiende. www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1280747.ece (1.5.2006).
- Førr G. Makt i hvit frakk. *Dagbladet* 22.4.2006.
- Saugstad OD, Danielsen K, Grønn M et al. Neonatal åndenødssyndrom behandlet med naturlig surfaktant. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1993; 113: 2389–93.
- Bratlid D, Farstad T. Naturlig og syntetisk surfaktant i behandling av neonatal åndenødssyndrom. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1994; 114: 33–6.
- Robertson B, Saugstad OD. Naturlig og syntetisk surfaktant i behandling av neonatal åndenødssyndrom. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1994; 114: 590–1.
- Bratlid D, Farstad T. Naturlig og syntetisk surfaktant i behandling av neonatal åndenødssyndrom. Tilsvar. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1994; 114: 591.
- Robertson B, Saugstad OD. Naturlig og syntetisk surfaktant i behandling av neonatal åndenødssyndrom. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1994; 114: 987–8.
- Bratlid D, Farstad T. Naturlig og syntetisk surfaktant i behandling av neonatal åndenødssyndrom. Tilsvar. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1994; 114: 988.
- Bratlid D. Forskning på barn – har vi krysset en grense eller to? *Tidsskr Nor Lægeforen* 2004; 124: 510–2.
- Saugstad OD, Rootwelt T. Forskning på barn. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2004; 124: 1141.
- Ustvedt HJ. Omkring Ibsens legeskikkelser. *Norsk Mag Lægevidensk* 1941; 102: 3569–76. (Tilgjengelig i fulltekst på www.tidsskriftet.no.)